QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA
ONOR. IMĦALLEF JOSETTE DEMICOLI

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 8 ta' April, 2025.

Numru 1

Rikors numru 648/19/1 MS

1. **Michael Darmanin f'ismu proprju u għan-nom ta' oħtu Francis Spiteri**
2. **Emanuel Darmanin**
3. **Carmelo Darmanin**
4. **Stephen Darmanin**
5. **Joseph Darmanin**
6. **Maria Carmela sive Charmaine Desira**
7. **Leonard Theuma**
8. **Grace Darmanin**
9. **Susan Hammett nèe Darmanin**
10. **Joseph Darmanin**

v.

1. **Mary Grech**
2. **Carmen Spiteri**

3. Pauline Valletta

4. Josephine sive Joyce Bugeja

5. Catherine Aquilina

6. Direttur tar-Reġistru Pubbliku

Il-Qorti:

1. Permezz ta' din il-kawża l-atturi qed jimpunjaw it-testmenti magħmula fl-atti tan-Nutar Vanessa Pool fl-1 ta' Awwissu 2012 u fit-3 ta' April 2013 minn Teresa Darmanin bħala (i) foloz, fażulli u mhux awtentiċi, jew inkella (ii) magħmula mill-istess Teresa Darmanin meta din ma kinitx kapaċi li tagħmel testment, jew inkella (iii) li l-istess testmenti saru bi frodi, qerq u ngann, jew theddid u minaċċi, jew inkella u fi kwalunkwe każ (iv) li dak miktub fihom ma jirriflettix l-intenzjoni u r-rieda ħielsa tat-testatriċi.

2. Il-fatti li taw lok għal din il-kawża ġew issintetizzati b'ħila kbira mill-Ewwel Qorti kif ġej:

> "13. Illi għal dak li jirrigwarda dina s-sentenza, il-fatti rilevanti huma dawn. Il-kontendenti huma lkoll imparentati fi grad jew ieħor mat-testatriċi Teresa Darmanin, li mietet fl-10 ta' Jannar, 2016[4]. Mir-riċerki testamentarji tagħha, irriżulta li hi għamlet żewġ testmenti fl-atti tan-Nutar Pool, u ċjoè t-testmenti mpunjati f'din il-kawża. Bl-aħħar testment tagħha, u ċjoè dak tat-3 ta' April 2013[5], it-testatriċi rrevokat it-testment preċedenti tagħha, u ħalliet b'legat favur l-atturi l-fondi bin-numru wieħed u tnejn fi Sqaq il-Pont fil-Marsa, kif ukoll dawk bin-numru sitta u sebgħa fl-istess triq, kif ukoll dak bin-numru erbgħa u ħamsin f'Lighters Wharf fil-Marsa. Bl-istess testment, fost legati oħra, it-testatriċi nnominat bħala werrieta lill-konvenuta Mary Grech. Irriżulta wkoll li fit- testment dattilografat mill-imsemmija Nutar Pubbliku, il-legat ma ġiex riportat fedelment għall-oriġinal, tant li kienet nieqsa r-riferenza għall-fond bin-numru sitta u sebgħa fi Sqaq il-Pont fil-Marsa.

14. Wara li ġie ċċarat id-diżgwid li nħoloq bil-verżjoni żbaljata tal-kopja maħruġa min- Nutar Pool, l-atturi ressqu flimkien mal-konvenuta Mary Grech għall-att pubbliku riċevut min-Nutar Vanessa Pool fit-13 ta' April 20176, li permezz tiegħu saret l- immissjoni fil-pussess tal-legati mħollija lilhom permezz tat-testment tat-3 ta' April 2013. Fl-istess att pubbliku, ġie wkoll imniżżel li «... il-partijiet jagħtu lil xulxin kwittanza mill-aktar ampja u assoluta».

15. Illi mill-provi rriżulta li dakinhar li ġie ppubblikat l-att tat-13 ta' April 2017, l-atturi marru weħidhom għand in-Nutar u ma ħadux lill-avukat tagħhom magħhom7. Dan jidher li sar fuq struzzjonijiet tal-attur Charles Darmanin stess8. Fix-xiehda tiegħu, Charles Darmanin sostna li hu ffirma u qal lill-atturi l-oħrajn biex jiffirmaw, iżda skont hu, ma kellu "jimxi xejn"9. Hu sostna li dakinhar l-iskop tal-laqgħa għand in-Nutar kienet biex l-atturi jsiru jafu jekk il-fondi bin-numru sitt u sebgħa fi Sqaq il-Pont fil- Marsa kienux inbiegħu minn ħu t-testatriċi, ċjoè zijuh Ġużeppi.

16. Skont l-attur Stephen Darmanin, ħadd ma spjega dan id-dokument qabel ġie ffirmat, u fil-fatt lanqas ingħataw kopja tiegħu. Hu qal li n-Nutar "qrat xi ħaġa", għalkemm hu nnifsu ma qarax dan l-att qabel iffirmah. Sostna li «Jiena għalija ma fhimt xejn jiġifieri li mhux qed niffirma xejn qisni qed niffirma fuq biċċa karta konna jien u Mary u n-Nutara qabdet biegħet, ħadet dak u mexxiet ħeqq dak li ġara... ... Ifhimni ffirmajna għax kif għidtlek ta' bejnietna. Darb'oħra kienet ser tkun il-firma meta tiġi l-avukata magħna». Min-naħa tiegħu, Emanuel Darmanin xehed ukoll fl-istess vena tal-atturi l-oħrajn, u żied li hu anki ħallas xi taxxa tas-suċċessjoni fuq il-maħżen legat lill-atturi.

17. Xehdet ukoll in-Nutar Pool, li spjegat li l-abbozz tal-att għall-immissjoni fil-pussess kien intbagħat qabel lill-avukat tal-atturi, li kienet approvatu. Hi xehdet li qrat dak l-abbozz lill-atturi, li ġew mingħajr avukat b'għażla tagħhom, u ġie ffirmat. Mistoqsija kif spjegat it-terminu "kwittanza" lill-atturi, n-Nutar Pool wieġbet: «Jiena għidtilhom li wara hawnhekk dan ser issir din it-tranżazzjoni, din il-biċċa xogħol u wara hawnhekk ħadd ma għandu x'jaqsam wieħed mal-ieħor. Hekk spjegajtilhom kif nispjegaha lil kulħadd."

3. Permezz tas-sitt eċċezzjoni tagħhom, il-konvenuti jsostnu li meta aċċettaw bl-iskrittura tat-13 ta' April 2017, li jiġu mdaħħla fil-pussess tal-legati mħollija lilhom mit-testatriċi, l-atturi akkwijexxew għat-testment tat-3 ta' April 2013. Iktar u iktar billi permezz tal-istess skrittura, il-partijiet taw lil xulxin "kwittanza mill-iktar ampja u assoluta".

4. B'sentenza tas-26 ta' Frar 2024, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili laqgħet is-sitt eċċezzjoni u ċaħdet it-talbiet tal-atturi, wara li, *inter alia* kkunsidrat:

> "23. Illi għalhekk il-kwittanza espressa fil-kuntratt dwar l-immissjoni tal-pussess, kif kwalifikata saħansitra li qed issir bl-aktar mod ampju u assolut, għandha applikazzjoni għal kull kwistjoni jew pendenza li jkun hemm bejn il-partijiet komparteċipi għaliha. F'dak is-sens biss jistgħu jinftiehmu l-kliem użati f'din il-kwittanza.
>
> 24. Barra minn hekk, il-qorti tqis ukoll li, anki kieku stess il-kuntratt in kwistjoni ma kien jikkontjeni ebda kwittanza, il-fatt innifsu li saret din l-immissjoni fil-pussess hija ta' xkiel għall-prosegwiment tal-kawża tal-atturi. Dan għaliex l-atturi, meta aċċettaw li jiġu immessi fil-pussess ta' legati mħollija lilhom permezz tat-testment tat-3 ta' April 2013, kienu qiegħdin effettivament joqgħodu għad-dispożizzjonijiet ta' dan it-testment, b'mod li issa mhux mogħti lilhom li jimpunjawh…
>
> 29. Illi l-qorti tqis li l-fatt li l-atturi resqu għal kuntratt ta' immissjoni fil-pussess ta' legat li jeżisti maħluq b'testment huwa assolutament inkonċiljabbli mal-pożizzjoni li l-atturi ħadu f'din il-kawża, u ċjoè li dan it-testment u dak ta' qablu huma nulli u bla siwi. Dan l-aspett ġie sollevat minn din il-qorti waqt it-trattazzjoni tal-kawża, u l-abbli difensur tal-atturi sostna li ma tissussistix din l-inkonċiljabilità minħabba l-fatt li Mary Grech kienet xorta waħda eredi anki kemm-il darba t-testmenti jiġu annullati, kif iridu l-atturi. Dan jista' jkun minnu, però huwa ċert li jekk it-testmenti jiġu annullati kif qed jitolbu l-atturi, l-legat li hu l-oġġett tal-kuntratt in kwistjoni ma jibqax jeżisti, għaliex is-suċċessjoni ta' Teresa Darmanin tkun intestata, u fis-suċċessjoni intestata, jew leġittima, ma jeżistux legati. Għalhekk, bil-fatt li l-atturi għamlu kuntratt ta' immissjoni fil-pussess mal-konvenuta Grech mhux biss huma rrikonoxxew f'din il-konvenuta l- kwalità ta' werrieta esklussiva (għaliex f'dan it-termini jitkellem il-kuntratt tat-13 ta' April 2017), imma għarfu u rrikonoxxew ukoll l-eżistenza u l-validità ta' legat imħolli bl-istess testment.
>
> 30. Għalhekk dan il-kuntratt tat-13 ta' April 2017 huwa ta' xkiel għall-pretensjonijiet tal-atturi f'din il-kawża, u proprju għalhekk l-atturi jsostnu li dan il-kuntratt huwa invalidu għaliex il-kunsens mogħti minnhom fuqu kien vizzjat bi żball…
>
> 43. Illi din il-qorti… jidhrilha li l-argument tal-atturi dwar il-vizzju fil-kunsens tagħhom minnufih isib skoll u jinnawfraga meta jiġi biex jgħaddi mill-għarbiel tal-element tal-iskużabilità… in tema ta' żball, illi, biex dan ikun riċevut bħala motiv ta' invalidazzjoni, hemm bżonn li jkun skużabbli…

> 45. Illi l-qorti qieset li l-atturi stqarru li l-kuntratt inqaralhom min-Nutar Pool qabel ma ffirmawh, u għalhekk kienu konsapevoli mill-kontenut tiegħu, u partikolarment mill- fatt li kienu se jirċievu l-legat skont it-testment li bih ġiet nominata werrieta weħidha Mary Grech, kif ukoll mill-kwittanza inserita fl-istess kuntratt. Huma jilmentaw li n- Nutar Pool ma fissritilhomx sewwa t-tifsira tal-kwittanza, iżda l-qorti ma jidhrilix li din il-kritika hija ġustifikata. Fuq kollox, l-atturi kienu qed jikkonsultaw ma' avukat u kienu huma li, inspjegabbilment, waqfu l-assistenza ta' din l-avukat. Xejn ma kien iżomm lill-atturi li ma fehmux sewwa l-ispjegazzjoni tan-Nutar Pool milli jwaqqfu kollox u ma jiffirmaw xejn qabel ma jiksbu l-pariri li xtaqu. Minflok, huma ffirmaw, għaliex dakinhar hekk kien jikkonvjenilhom. Huwa biss illum li jixtiequ jeżerċitaw din l-azzjoni li issa kellhom ripensament fuq dak li ffirmaw, u jridu li din il-qorti tipproċedi bħallikieku huma ma ffirmaw xejn dakinhar."

5. L-atturi appellaw mis-sentenza. Jidher li għalkemm l-atturi jirreferu għal aggravju wieħed, fil-fatt l-aggravji huma tnejn:

6. **L-ewwel aggravju** hu li meta l-partijiet marru għand in-Nutar, l-intiża kienet biss li jiddiskutu mal-parti l-oħra u mhux li jikkonkludu l-immissjoni fil-pussess. Tant li marru mingħajr l-Avukat tagħhom. Joseph Darmanin xehed li ħaseb li ffirmaw biex in-Nutar tiltaqa' magħhom il-Belt biex isibu t-testment mir-"reġistru". Michael Darmanin xehed li ħadd ma spjegalhom il-kontenut tal-karta li ffirmaw.

7. Fir-rikors tal-appell, l-appellanti jirriproduċu estratti estensivi mid-depożizzjonijiet tagħhom stess u jsostnu li dawn kellhom jiġu emmnuti mill-Ewwel Qorti. Ma jressqu l-ebda raġuni l-għala l-Ewwel Qorti kienet żbaljata fl-eżerċizzju tagħha tal-evalwazzjoni tal-provi; partikolarment ir-raġunijiet li wassluha biex ma tagħtihomx kredibilità. Ma semmew xejn

dwar il-provi ċirkostanzjali li jagħtu piż lill-konklużjonijiet tal-Ewwel Qorti, bħall-ittra li l-Avukat tagħhom kienet bagħtet lill-konvenuta biex tersaq għall-kuntratt ta' immissjoni fil-pussess; u l-fatt li qabel il-laqgħa li fiha ġiet iffirmata l-iskrittura n-Nutar bagħtet abbozz tal-iskrittura lill-Avukat tal-atturi, u li l-Avukat approvatu. Kif ukoll m'għamlu l-ebda riferenza għad-depożizzjoni tal-istess Nutar li fiha xehdet li hija spjegat lill-atturi l-kontenut tal-iskrittura. Din il-Qorti ma tara l-ebda raġuni l-għala għandha tiddisturba d-diskrezzjoni tal-Ewwel Qorti fl-evalwazzjoni tal-provi. Anzi jirriżultalha li l-apprezzament tagħha huwa sostnut mill-provi in atti u li l-konklużjonijiet huma loġiċi u raġonevoli.

8. **It-tieni aggravju huwa li** n-Nutar lanqas spjegatilhom x'inhi kwittanza, u, bla preġudizzju, il-kwittanza hija marbuta mal-kontenut tal-immissjoni fil-pussess, u ma testendix għall-kumplament tal-wirt ta' Teresa Darmanin. L-Ewwel Qorti emmnet lin-Nutar fejn xehdet li spjegat xi tfisser kwittanza, u m'emmnitx lill-konvenuti li uħud minnhom isostnu li ma spjegatilhom xejn. L-appellanti ma ressqu l-ebda raġuni l-għala din il-Qorti għandha twarrab din il-konklużjoni tal-Ewwel Qorti. Barra minn hekk, il-kwittanza hija vergata espressament bl-iktar mod wiesa' u komprensiv u m'hemmx lok li tiġi limitata kif qegħdin isostnu l-appellanti. Fl-aħħarnett huwa kontro-sens li wieħed jaċċetta li jiġi mdaħħal fil-pussess ta' legat lilu mħolli b'testment li jkun qiegħed jattakka.

9. Din il-Qorti ma ssib l-ebda siwi fiż-żewġt aggravji.

Decide

10. Għal dawn il-motivi l-Qorti qiegħda tiċħad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata. Spejjeż tal-ewwel istanza kif deċiżi mill-Ewwel Qorti; spejjeż tal-appell a kariku tal-appellanti.

Mark Chetcuti
Prim Imħallef

Grazio Mercieca
Imħallef

Josette Demicoli
Imħallef

Deputat Reġistratur
da